ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№12
2025

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 394 sahifa,
2-dekabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CODEРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Yangi O‘zbekiston sharoitida ayollar ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik motivatsiya va o‘z-o‘zini rivojlantirish strategiyalari 26
Xuseynova Abira Amanovna

Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students and their Application in Intercultural Communication 31
Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna

Metakognitiv ko‘nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan biologiya o‘quv materiallarini loyihalash, joriy etish va samaradorligini baholash 35
Abdurasulova Gulrux Habibullayevna

Oligofreniya holatida neyropsixologik tashxislar qo‘llanilishining umumiy masalalari 40
Akramov Dostonbek Ikromjon o‘g‘li, Xojialiyeva Sarvinoz Elyorjon qizi

Oliy ta’lim muassasalari talabalarida kreativ kompetensiyani rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ... 44
Asatova Dildora Aslamovna

Ingliz tili o‘qish ko‘nikmalarini takomillashtirishda autentik manbalarning roli 49
Bekmuratova Nargiza Arislanbayevna

Insultdan keyingi nutqni tiklashda logopedik reabilitatsiya va nevrologik muolajalar integratsiyasi 52
Boltaboyeva Xurshida Sharofiddinovna

The Concept of Symbols in Linguoculturology 56
Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi

Buyuk ipak yo‘li xalqlari o‘rtasidagi pedagogik va madaniy aloqalarning vujudga kelishi 59
Mirxalilova Nargiza Akbarovna

Bo‘lajak tarbiyachilarni bolalarni nutqini o‘stirishga bo‘lgan kasbiy-pedagogik tayyorgarligini o‘stirish 63
Mitaliboyeva Dildora

Koxlear implantli bolalarning eshituv–nutqiy faolligini oshirishda differensial yondashuv asosida korreksion-pedagogik ish 66
Nartayeva Shahnoza Yulchibayevna

Fasilitatsion yondashuv asosida kichik maktabgacha yoshdagi bolalarda adaptiv ko‘nikmalarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlari 71
Normatova Nilufar Komilovna

Boshlang‘ich sinflarda disgrafiyasi bo‘lgan o‘quvchilarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari (XIX–XXI asrlarda) 76
Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya

Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar orqali olimpiya ta’limini rivojlantirish: yoshlar orasida axloqiy va jismoniy madaniyatni oshirish 80
Qodirov Jurabek Mamatsimonovich

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida sun’iy intellekt bilim va savodxonligini rivojlantiradigan innovatsion jismoniy-interaktiv o‘yinlar: pedagogik model 83
Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi

“Sab’ai sayyor” asarida qo‘llangan onomastik birliklar haqida mulohazalar 87
Gadayev Oybek Yaxshiboyevich, Ravshanova Sharbatoy Rahmatilla qizi

Ijtimoiy tarmoq shifokorlarining masofaviy konsultatsiyalari shaxs psixikasi va salomatligiga ta’siri 91
Askarova Nargiza Abdivaliyevna, Ravshanova Zarnigor Daminovna

Talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda innovatsion ta’lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish 95
Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o‘g‘li

Innovatsion ta’lim texnologiyalari orqali pedagoglarning kreativligini rivojlantirish 99
Saydullayeva Gulasal Umidjon qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalar motorikasini rivojlantirishning standart modeli 102
Sirojiddinova Xamidaxon Xasanboy qizi

Bo‘lajak o‘qituvchilarning shaxslararo munosabat kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari 106
Turg‘unova Gulnoza Muhammadjonovna, Xodjiyeva Mahliyo

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Shaxsdagi mehnat motivatsiyasi samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi korrelyatsion bog'liqliklar tahlili 109
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich

Auditoriyadan tashqari musiqiy mashg'ulotlarni art-terapiya yordamida tashkil etish asoslari 112
Yarashev Jo'rabek To'rayevich

Формирование творческого мышления школьников на уроках музыки 117
Габдульманова Ильнура Минисламовна

Теоретико-методологические основы коллаборативного обучения, кооперативных подходов и интерактивных педагогических методов 119
Жураева Мафтуна Бахтиёр кизи

Педагогическое колесо как инструмент формирования цифровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования 124
Уразова М. Б., Усманова У. Б.

Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе "школа–махалля" в Узбекистане 130
Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли

Педагогические условия формирования языковой грамотности у учащихся с тяжелыми нарушениями речи 135
Юсупова Зулайхо Бахром кизи

Valeologik tarbiyada o'yin texnologiyalarining ahamiyati 139
Berkinova Charos Islomovna

O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasi tushunchasi, mazmuni va shakllanishi 142
Buvorayeva Gulruh Shoikrom qizi

Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari 145
Cho'tboyeva Munisxon Eshpo'lat qizi

Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va o'yinlar orqali ekologik tarbiya 150
Ergasheva Umrinisso Komilovna

Zamonaviy ta'lim – talabalar ijtimoiy intellektini shakllantirsh omilidir 153
Ermatova Gulnoz Pirimovna

O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitishda pedagogik texnologiyaning o'rni 156
Gazibekova Feruza Hakimovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar muhitida tanqidiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi 159
Haydarova Feruza Haydar qizi

Talabalarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar va sifatlarni shakllantirish mexanizmi 162
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kasbga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirishda interfaol metodlarni qo'llash texnologiyasi 165
Jumayeva Malika Aliyevna

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarda kasbiy-nutq madaniyatini rivojlantirish 168
Lutfetdinova Ra'no Xusnetdinovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik rivojlanishga zamonaviy yondashuvlar va jahon tajribalari 172
Masharipova Barno Erkin qizi, Adilbayeva Dilnoza Adilbay qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til o'yinlari texnologiyalarining nazariy asoslari 175
Masharipova Dilfuza Muxammatjon qizi

Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi pedagogik faoliyatining o'ziga xosligi 178
Muhammadiyeva Feruza Turakulovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish metodikasi 181
Muhiddinova Munira Xayrullayevna

Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi 184
Narzullayeva Sevara Omonovna

O'qituvchining muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari 187
Nizamova Nodira Paxritdinovna

Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishning mazmuniy izohlanishi 191
Oysha Qurbonova, Nodira Abduraimova

Boshlang'ich ta'limda Finlandiya tajribasi 195
Nodira Sherboyeva

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kutubxonachi kutubxona-axborot xizmati jarayonining yetakchi ishtirokchisi sifatida 198
O'ktam Nosirov

Pedagogik ta'lim transformatsiyasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyasi 204
Rustamova Shoxista Omonjonovna

Globallashuv sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikni shakllantirish masalalari 208
Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li

Talabalarga ingliz tilini o'qitishning zamonaviy innovatsion texnologiyalari 212
Sa'dullayeva Rushana

Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish 215
Saidova Dilbar Erkinovna

Pedagog xodimlarda tolerantlik namoyon bo'lishining determinantlari 218
Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi

Kreativ metodlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkur va fikrlashni rivojlantirish 223
Sultonboyeva Baxriniso Ilhomjon qizi

Artpedagogika texnologiyalaridan foydalanib maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi 226
Xolmatova Fotima Baxtiyor qizi

Boshlang'ich ta'limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo'nalishlari 229
Yaqubova Shoira Tog'aymuratovna

Emotsional intelektni rivojlantirishning nazariy asoslari 233
Yarmatov Raxmboy Baxramovich

Boshlang'ich ta'limda o'quv veb-saytlari orqali til kompetentligini rivojantirish 239
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Muxammadjonova Diyorabonu Muzaffarjon qizi

Языковые изменения в русском языке XXI века: исследование новых слов, сленга, интернет-коммуникации, влияния англицизмов и глобализации на современный русский язык 242
Марупова Дилфуза Давроновна

Oliy ta'limda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining maqsad va vazifalari 247
F. R. Xosilova

Boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni tabiiy materiallar bilan ishlashga o'rgatish 251
Kambarov Nodirjon Sattarovich, Nasirjanova Feruzaxon Alixon qizi

Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvining qo'llanilishi va uning samaradorligi 256
Abdulazizova Yulduz Abdujabbor qizi

Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuvi asosida kreativlikni rivojlantirish metodikasi 259
Abdullayeva Dilrabo Fayzulla qizi

Umumta'lim maktablarida o'quvchilarda shaxs ma'naviy qiyofasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari 262
Aliyeva Zuxra Tursunboyevna

Yosh avlodni madaniy-tarixiy yondashuv asosida tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'rni 265
Aripov Shokirjon Olimovich

Ta'limda yangi texnologiya: 4K modeli va uni amalga oshirish yo'llari 268
Avliyoqulova Nasiba Choriyevna

Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodologik asoslari 272
Baratov Baxtiyorjon Qodirovich

Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashishida o'yinning roli 275
Barno Masharipova Erkin qizi, Zuhrobova Mahliyo Abdulatif qizi

Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida integrativ yondoshuvdan foydalanish texnologiyasi 278
Ernazarova Laylo Abdusaitovna, Saidahmadova Gulrux Farrux qizi

Bo'lajak tarbiyachilarda metarefleksiv fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari 284
Ismailova Nilufar Isroildjanovna

Semantic and Cross-Cultural Features of Food-Based Idioms in Karakalpak and English Languages 289
Jiemuratova Gulistan Koshkinbaevna

Filolog talabalarida mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda metakognitiv yondashuvlarning didaktik mexanizmlari 292
Jo'rayeva Dilnoza Ro'zimat qizi

Rivojlantiruvchi sohalar kompetensiyalariga integratsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasini rivojlantirish 296
Jo'rayeva Zilola Sayfiddin qizi

Psixologlar kasbiy komponentlarini rivojlantirishda matematik usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari 302
Kuziyeva Dilnura Dilmurotovna

O'zbekiston metodik maktabida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili 306
Madaminova Gulzira Gulamkadirovna

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari 313
Maqsudova Nodira Alijonovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda ertakterapiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi 317
Muxiddinova Dilfuza Sherdor qizi

Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchi nutqining roli 320
N. Q. Olimova

Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi 323
Narzullayeva Sevara Omonovna

O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi 326
Normirzayeva Maftunaxon Ilyosjon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda intensiv ta'lim texnologiyalarining metodik asoslari 329
Olloqulova Farzona Umedillayevna

Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentligini oshirish metodikasi 332
Raimqulova Sojida Abdusaid qizi

Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari 335
Rustamova Shoxista Omonjonovna

Inklyuziv ta'limni tashkil etishning xorijiy pedagogik amaliyotdagi modellari 339
Sultonova Zarina Uchqun qizi

Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati: ma'naviy begonalashuvga qarshi tarbiyaviy omil sifatida 343
To'xtasinova Farida Davlatali qizi

B1 darajadagi talabalar uchun xorijiy tilni o'qitishda audiovizual texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishning metodik asoslari 347
Toshpulatova Shaxsanam Xolmurodovna

Kontekstli ta'lim va uning boshlang'ich ta'lim matematikasidagi ahamiyati haqida 350
Umarova Nigora Alisherovna

Oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri 353
Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna

Ta'limda faktcheking: misinformatsiya va dizinformatsiyaga qarshi kurashishning pedagogik asoslari 356
Xidirova Maftuna Ilhom qizi

Maktab o'quvchilarini falsafiy va dunyoqarashga tayyorlash omillari 362
Xo'shboqova Farida Komiljon qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirishning lingokognitiv asoslari 370
Xusanova Gulruxsor To'lqin qizi, Aliyeva Muhlisa Baxodir qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini oshirish 374
Zokirova Sohibaxon Muxtaraliyevna, Erkinova Nazokatxon Anvarjon qizi

Эффективность занятий кроссфитом в повышении уровня общей физической подготовленности слушателей института повышения квалификации МВД Республики Узбекистан 377
Албеков Шокир Адилбекович

Роль торговых и кочевых маршрутов в формировании лингвокультурных заимствований между Хорезмом и Южной Сибирью 381
Сатымова Светлана Сатымовна

Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку как иностранному: проблемы и решения 385
Ташева Дилором Салимовна

Проблемы использования коммуникативного метода в преподавании русского языка студентам 389
Тоджибоева Наргиза Джумабоевна

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BADIIY-TARIXIY MATERIALLARNI TA'LIM JARAYONIGA INTEGRATSIYALASHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Baratov Baxtiyorjon Qodirovich
Farg'ona davlat universiteti dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga joriy etishning nazariy asoslari yoritilgan. Badiiy-tarixiy materiallarning ta'limiy, tarbiyaviy va estetik ahamiyati, ularning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi bilan uyg'unligi tahlil qilingan. Madaniy-tarixiy va aksiologik yondashuvlar asosida ta'lim jarayonida badiiy-tarixiy materiallardan samarali foydalanishning ilmiy-metodik jihatlari talabalarda milliy ong, estetik did, axloqiy fazilat va tarixiy tafakkurni rivojlantirishdagi o'rnini aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: badiiy-tarixiy material, ta'lim jarayoni, metodologik asos, integratsiyalashgan ta'lim, aksiologiya, milliy qadriyat, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim.

Abstract: This article explores the theoretical foundations of integrating art-historical material into the educational process. It examines the educational, developmental and aesthetic significance of art-historical material, as well as its compatibility with the concept of student-centered education. Based on cultural-historical and axiological approaches, the article identifies the scientific and methodological aspects of effectively using art-historical material in the educational process and determines its role in fostering national consciousness, aesthetic taste, moral qualities and historical thinking among learners.

Key words: art-historical material, educational process, methodological foundation, integrated education, axiology, national value, student-centered education.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические основы внедрения художественно-исторического материала в образовательный процесс. Анализируется образовательная, воспитательная и эстетическая значимость художественно-исторического материала, а также его соответствие концепции личностно-ориентированного образования. На основе культурно-исторического и аксиологического подходов определяются научно-методические аспекты эффективного использования художественно-исторического материала в образовательном процессе, а также его роль в развитии национального сознания, эстетического вкуса, нравственных качеств и исторического мышления учащихся.

Ключевые слова: художественно-исторический материал, образовательный процесс, методологическая основа, интегрированное образование, аксиология, национальная ценность, личностно-ориентированное образование.

KIRISH

Hozirgi davrda ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyoti, milliy g'oya va qadriyatlar bilan uyg'un holda rivojlanib bormoqda [1: 25]. Bu jarayonda yosh avlodni barkamol inson sifatida tarbiyalash, ularning ma'naviy dunyosini boyitish, milliy ongini yuksaltirish, tarixiy xotirani tiklash hamda estetik didini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ta'lim jarayoniga badiiy-tarixiy materiallarni integratsiyalashning metodologik asoslarini ishlab chiqish dolzarb pedagogik masalalardan biri hisoblanadi. Chunki badiiy-tarixiy materiallar o'quvchilarda tarixiy tafakkur, milliy g'urur, Vatanga muhabbat, axloqiy qadriyatlarga sadoqat tuyg'ularini shakllantirishda beqiyos o'rin tutadi.

Badiiy-tarixiy materiallar deganda, tarixiy voqealar, tarixiy shaxslar hayoti, millatning o'tgan davrda kechirgan ijtimoiy-madaniy jarayonlarini badiiy ifoda vositalari orqali aks ettiruvchi manbalar tushuniladi. Ular adabiyot, san'at, xalq og'zaki ijodi, pandnoma, memuar, xronika, epik asarlar, tarixiy roman va dostonlar ko'rinishida bo'lishi mumkin. Bu materiallar nafaqat tarixiy faktlarni yetkazadi, balki ularni estetik va emotsional idrok etish orqali talabalarda chuqur ichki kechinmalar uyg'otadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ta'lim jarayoniga badiiy-tarixiy materiallarni joriy etish pedagogika, psixologiya, tarixshunoslik va madaniyatshunoslik fanlarining uzviy bog'lanishini talab etadi. Pedagogik nuqtai nazardan bu jarayon ta'limning mazmuniy, metodik va tarbiyaviy jihatlarini boyitadi. Psixologik jihatdan esa, talabalarda obrazli fikrlash, hissiy idrok, empatiya va tarixiy tafakkurni rivojlantiradi. Shu sababli ta'limda badiiy-tarixiy materiallardan foydalanishning nazariy asoslari integrativ yondashuv, tizimlilik, g'oyaviylik, tarbiyaviylik va shaxsga yo'naltirilganlik tamoyillariga tayanadi [2: 78].

Integrativ yondashuv shundan iboratki, tarixiy voqealar haqida faqat faktologik ma'lumot berish bilan cheklanmasdan, ular badiiy asarlarda qanday aks etgani, qahramonlarning ruhiy holati, davr ruhi va ijtimoiy muhit bilan uyg'un holda tahlil qilinadi. Masalan, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy, Oybek, Pirimqul Qodirov kabi ijodkorlarning asarlari tarixiy davrni badiiy ifodalash orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni anglashni kuchaytiradi [3: 114].

Navoiy o'z asarlarida XV asrning siyosiy, madaniy va ijtimoiy hayotini badiiy vositalar orqali ifodalagan. Uning "Xamsa" dostonlari, "Tarixi anbiyo va hukamo", "Tarixi muluki Ajam" singari asarlari o'z davrining tarixiy haqiqatlari, ijtimoiy munosabatlari va insoniy fazilatlarini badiiy talqin etadi. Navoiy tarixni quruq xronologik voqea sifatida emas, balki ma'naviy tarbiya manbai sifatida yoritadi. Uning asarlarida tarix va axloq, insonparvarlik va adolat g'oyalari uzviy bog'langan. Boburning "Boburnoma" asari o'zbek adabiyotidagi eng qadimiy realistik tarixiy manba bo'lib, unda XVI asr Markaziy Osiyo va Hindiston hayoti, siyosiy voqealari, geografiyasi va madaniyati badiiy-obrazli tilda tasvirlangan. Bobur tarixni faqat hukmdor ko'zi bilan emas, balki shoir va tafakkur egasi sifatida insoniy kechinmalar orqali aks ettiradi. Shuning uchun "Boburnoma" – tarixiy haqiqatni badiiy ifodalashda realizm va lirizmning uyg'unlashgan namunasi hisoblanadi [5: 98].

XX asr boshlarida Qodiriy "O'tkan kunlar" va "Mehrobdan chayon" romanlari orqali o'zbek adabiyotida tarixiy romanchilikka asos soldi. Uning asarlarida XIX asr oxiri – XX asr boshlaridagi Turkiston hayoti, ijtimoiy ziddiyatlar va milliy o'zlik izlanishlari badiiy tahlil qilinadi. Qodiriy tarixiy faktlarni badiiy obrazlar orqali jonlantirib, millatning uyg'onish g'oyasini ilgari suradi. Adabiyotshunos O. Sharafiddinov ta'kidlaganidek, "Qodiriy tarixni badiiy tafakkur yordamida xalq ruhiga singdira oldi" [6: 48].

Oybekning "Navoiy" romani o'zbek tarixiy-badiiy nasrining yuksak cho'qqisidir. Asarda XV asrning siyosiy, madaniy hayoti, Navoiy shaxsiyati va uning davr muhitidagi ijtimoiy ziddiyatlar chuqur psixologik tasvir orqali yoritilgan. Oybek tarixni zamonaviy tafakkur bilan tahlil qilib, tarixiy shaxs obrazini insoniylik, millatparvarlik va ma'naviy komillik timsoliga aylantiradi. Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar", "Avlodlar dovoni" kabi romanlari o'zbek xalqining tarixiy o'zlikni anglash jarayonida beqiyos o'rin tutadi. "Yulduzli tunlar" asarida Zahiriddin Muhammad Bobur obrazida tarixiy shaxsning kechinmalari, orzu-umidlari va fojiali taqdiri badiiy-falsafiy tahlil orqali yoritiladi. Adabiyotshunos A. Rasulov ta'kidlaganidek, "Qodirov tarixni badiiy qayta tiklash orqali milliy o'zlikni anglashga xizmat qiladi."

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Badiiy-tarixiy materiallarni o'quv jarayonida qo'llashda tarbiyaviy yondashuv alohida ahamiyatga ega. Har bir tarixiy asar yoki voqea zamirida insoniylik, vatanparvarlik, adolat, mehnatsevarlik, halollik kabi umuminsoniy qadriyatlar mujassamdir. Bu qadriyatlar o'quvchilarga bevosita ta'sir etib, ularning shaxsiy fazilatlarini shakllantiradi. Shu bois, pedagoglar badiiy-tarixiy materiallardan nafaqat tarixiy bilim berish, balki axloqiy-ma'naviy tarbiya vositasi sifatida ham foydalanishlari lozim.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ta'lim jarayonida badiiy-tarixiy materiallardan samarali foydalanish uchun o'qituvchi quyidagi nazariy-pedagogik shartlarga amal qilishi zarur:

- *birinchidan,* materialni tanlashda uning yoshga va psixologik xususiyatlarga mosligini ta'minlash;
- *ikkinchidan,* badiiy-tarixiy asarni tahlil qilishda tarixiy kontekstni to'liq yoritish;
- *uchinchidan,* o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va tahlil qilish ko'nikmalarini faollashtirish;
- *to'rtinchidan,* interaktiv metodlar – rol o'yinlari, muhokama, tarixiy sahna, loyiha metodlari orqali o'quv jarayonini jonlantirish [7: 238].

Zamonaviy didaktik yondashuvlarda badiiy-tarixiy materiallar o'quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishning vositasi sifatida qaraladi. Bu materiallar o'quvchining tarixiy tafakkurini chuqurlashtirib, ularni tanqidiy fikrlashga, tarixiy dalillarni tahlil qilishga, saboq chiqarishga o'rgatadi. Shu bilan birga, ularning badiiy tahlili estetik

zavq, his-tuyg'ular, obrazli idrokni rivojlantiradi [3: 79]. Bu esa shaxsning intellektual va ma'naviy qirralarini uyg'un rivojlantiradi. Badiiy-tarixiy materiallardan foydalanish nazariy jihatdan shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi bilan hamohangdir. Har bir o'quvchi tarixiy asardagi qahramonlar, voqealar, g'oyalar orqali o'z hayotiy tajribasini solishtiradi, shaxsiy pozitsiyasini shakllantiradi [2: 139]. Bu jarayonda o'qituvchi yo'lboshchi, motivator, tahlilchi va baholovchi rolini bajaradi. O'quvchi esa faol subyekt sifatida o'z bilimini, fikrini, his-tuyg'usini bildirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Nazariy asoslardan yana biri – aksiologik yondashuv, ya'ni qadriyatlar tizimiga asoslangan ta'limdir. Badiiy-tarixiy materiallar o'quvchilarga o'tmish qadriyatlarini tanitish, ulardan saboq chiqarish, milliy merosga sodiq bo'lish, xalq madaniyatini qadrlashni o'rgatadi. Shunday qilib, ta'lim jarayoniga bunday materiallarni kiritish orqali o'qituvchi nafaqat tarixiy ma'lumot beradi, balki o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy qadriyatlarini mustahkamlaydi.

XULOSA

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni milliy g'oya asosida tarbiyalash dolzarb masala bo'lib, bunda badiiy-tarixiy materiallarning o'rni beqiyosdir. Zero, bunday materiallar o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira, vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlash, o'z xalqining o'tmishiga hurmat bilan qarashni o'rgatadi. Bu esa milliy mafkuraviy immunitetni shakllantirishning samarali vositasidir.

Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga joriy etishning nazariy asoslari integrativ, tarbiyaviy, konstruktivistik, madaniy-tarixiy, shaxsga yo'naltirilgan va aksiologik yondashuvlarga tayangan holda izchil amalga oshiriladi. Bunday materiallar ta'limning mazmunini boyitadi, o'quvchilarning tarixiy, estetik va axloqiy tafakkurini rivojlantiradi, ularni milliy g'urur va insoniylik ruhida tarbiyalaydi. Eng asosiysi, badiiy-tarixiy materiallar o'quvchini nafaqat o'tmishni bilishga, balki undan saboq olib, kelajakni ongli qurishga undaydi. Shu bois, ta'lim tizimida bunday materiallardan keng va ilmiy asoslangan foydalanish zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik milliy g'oyamizning poydevoridir." "Tasvir", 2021.
2. Sodiqov H. Alisher Navoiy asarlarida tarixiylik va falsafiylik. Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2015.
3. Qodirov P. Yulduzli tunlar. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.
4. To'xtasinov N. Bobur va tarixiy realizm masalalari. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi, 2010.
5. Erkinov A. Zahiriddin Muhammad Boburning adabiy va tarixiy qarashlari. Samarqand: SamDU, 2018.
6. Abdullaeva N. Tarixiy asarlar orqali ma'naviy tarbiya berish metodikasi. Toshkent, 2021.
7. Jalilova M. Integrativ ta'lim jarayonida badiiy manbalar bilan ishlash metodikasi. Samarqand, 2020.
8. Karimov U. Badiiy-tarixiy manbalar asosida o'quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirish metodikasi. Toshkent: TDPU, 2019.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI

Mas’ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №12

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali 26.09.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.